

DR. BOTTLIK ZSOLT

A regionális és etnikai különbségek összefüggései Bulgáriában az ezredfordulón

Bevezetés

Bulgária és Románia 2007. január 1-jei EU-csatlakozásával 10-re nőtt az egykori keleti blokkhoz tartozó országok száma az ezzel együtt 27 tagállamot számláló integrációban. Az EU-bővítés e mozzanatával az egykori Szovjetunió erőterében levő országok csaknem mindegyikét sikerült politikailag a fejlett nyugati világhoz kapcsolni.

Ugyanakkor a Balkán-félsziget keleti térségében fekvő Bulgáriában is számtalan problémát hoztak felszínre a transzformációval járó folyamatok. Gondoljunk csak az ország legjelentősebb kisebbségét képező törököknek az 1989-es tömeges kivándorlására, vagy a kilencvenes évek közepén az ország gazdaságának szinte teljes csődjére, vagy éppen a jelen nehézségeire, egy reformok előtt álló közösséghez való csatlakozás számtalan problémájára (Carter 1990, Nutz 2004, Ermann–Ilieva 2007b).

Jelen tanulmányban kísérletet teszünk az ország ezredfordulós gazdasági térszerkezetének NUTS 3-as szintű bemutatására, amennyire a rendelkezésre álló adatokból ez lehetséges. Ezután megpróbáljuk igazolni azt a sejtésünket, hogy az ország hátrányos gazdasági helyzetű térségeiben koncentrálnak az ország arányaikat és lélekszámukat tekintve legnagyobb nemzeti kisebbségei (törökök, pomákok¹, romák). A gazdasági feszültségek pedig újabb etnikai villongások csíráját hordják magukban. A tanulmány térinformatikai adatbázisa így kiindulópontja lehet a további regionális (NUTS 4)² szintű gazdasági és etnikai célzatú munkáknak.

Adatbázis, módszerek

A Bolgár Statisztikai Hivatal általános összefoglaló munkáiból leginkább a demográfiai adatokat használtuk, amelyek az összlakosságra, valamint etnikumra, vallásra, anyanyelvre vonatkoznak. Ugyanakkor Bulgária gazdaságára, illetve az 1990-es évekre vonatkozó adatsorok többsége az ELTE Regionális Tudományi Tanszékének adatbázisából, a 2001-es népszámlálás legújabb, a NUTS 3-as területegységre vonatkozó adatokat közlő köteteiből, valamint az EUROSTAT honlapjáról származnak. Főként ez utóbbiak segítségével próbáltuk az ezredforduló Bulgáriája gazdasági helyzetének területiségét fölvezetni.

¹ Pomákok: etnikai-vallási csoport a Balkánon. Egy részük törököknek, más részük bolgárnak vallja magát, a legnagyobb rész pedig nem rendelkezik etnikai tudattal, hanem muzulmánként tartja magát.

² Újabb elnevezése szerint: LAU 1 – local administrative unit.

Kutatásunk e szakaszában az adatok összegyűjtésének és standardizálásának nehézségei miatt a vizsgálatokat NUTS 3-as szinten végeztük el, amely egységek területük és lakosságszámuk alapján kisebbek a magyarországi megyéknél (Nikolov 2003). A felvesztésben megfogalmazottak és a rendelkezésre álló adatok alapján a cél az ország 28 kerületének (okrąg) valamely szempont szerinti sorrendbe állítása, amely lehetőség szerint jól tükrözi a NUTS 3-as területi egységek fejlettségi különbségeit az átmenet éveiben. E jelenség azonban a mai világban egyre bonyolultabb, sokrétűbb, és ebből kifolyólag csak több mutatóval fogható meg. Így ezen mutatók kezelését, a közöttük levő összefüggéseket faktoranalízis segítségével igyekeztünk föltárni, és a hátrányos helyzetben fekvő régiók területi elhelyezkedését egybevetni az etnikai térszerkezet aktuális állapotával.

Az ország gazdasági térszerkezetének az átmenet éveiben (1992–2001)

A szakirodalmi áttekintésből kiolvasható, hogy a török–bolgár etnikai ellentétek véres összecsapásoktól sem mentes időszaka az országban lezajló rendszerváltást követő demokratikus intézményrendszer kialakulásával párhuzamosan vélhetően lezárult (például Lee 1985, Mariušiakova 1990, Crampton 1990, Kertikow 1991, Härtel 1993, Krasteva 1995). Ugyanakkor a diszkriminációból és erőszakos asszimilációból fakadó problémák helyett az ország jelenlegi gazdasági helyzetéből fakadó sajátosságok más jellegű etnikai feszültségek forrásaivá válhatnak (Gjuzelev 1994). Ezért a továbbiakban az ország gazdasági térszerkezetének jellegzetességeit tárgyaljuk, illetve annak hatásait az etnikai térszerkezetre (Grosser 1996).

Az egykori keleti blokkban lezajlott 1989-es eseményekkel megváltozott politikai szituációban a volt európai szocialista országok közül a Szovjetunióknak talán leginkább kiszolgáltatott Bulgária gazdaságának irányát 180°-kal meg kellett változtatni (Genov 2001). Ez az impulzus azonban a gazdaság oly mértékű strukturális változását igényelte, amely különösen nehéz és fájdalmas éveket hozott az 1990-es években a bolgár gazdaságba és társadalomba.

A rendszerváltás előtt erősen centralizált ország gazdasági stratégiája leginkább két pilléren nyugodott. Ez az állami nagyberuházások mellett (például a Kremikovci Fém-művek, a Burgaszi Olajfinomító, Sztara Zagora gépipara) a fejletlen városi és a rurális térségekben működő több ezer kisüzem támogatását jelentette, amelyek gazdaságilag nem voltak hatékonyak, ugyanakkor jelentős szociális funkciót töltöttek be. Ez nyilvánvalóan csak a világ gazdaság árnyékában működő protekcionista KGST piacain volt tartható. (Erre jó példa az ország délnyugati részében fekvő Blagojevgrádi kerület, amelynek iparosítására az 1970-es években döntően a KGST által meghatározott „igények” következtében került sor.) A szocialista blokk összeomlásával a gazdasági térszerkezet is átrendeződött, amelyet leginkább a nagyobb városok (Szófia, Plovdiv, Sztara Zagora, Burgasz, Várna) jelentősebb gazdasági aktivitása, így környezetükből való kiemelkedése jellemezte.

Bár a szovjet nyersanyagimportot fogadó fekete-tengeri kikötőkben (Burgasz, Várna) lévő ipari üzemek a rendszerváltás után veszítettek jelentőségükből, az ország gazdaságának nyugati orientációját nem segítette a délszláv háború, amelynek következtében az egykori Jugoszlávián átvezető, Bulgária nyugati irányú külkereskedelmében igen fontos közlekedési folyosók az 1990-es években nehezen voltak járhatóak. Ugyancsak nehéz

volt a gazdaság szovjet orientációjának időszakában elhanyagolt, a politikai okokból amúgy sem preferált gazdasági kapcsolatokat szélesíteni a már 1981-től EU-tag Görögországgal, illetve Romániával és Törökországgal.

Bulgária regionális gazdasági különbségei az ezredfordulón

A gazdaság e folyamatait vizsgálva felsejlik, hogy a bemutatott etnikai térszerkezeti különbségek mögött esetenként gazdasági különbségek húzódnak, amelyek az átmeneti válságban lévő bolgár társadalom további, etnikai differenciáit erősíthetik. Így a továbbiakban a gazdaságilag periférián lévő területeket vetjük össze a döntően nem bolgár nemzetiségű népesség által lakott területekkel.

A faktoranalízis matematikai modelljét számos helyen publikálták már. Ennek ismertetésénél fontosabbak azok a szempontok, amelyek alapján a mutatókat (alapadatokat, input-változókat) kiválasztottuk. A legfőbb szempont az volt, hogy az adatok alkalmasak-e a vizsgálni kívánt jelenség mérésére, vagyis jelen esetben valóban meghatározzák-e a fejlettségi különbségeket. Bár a faktoranalízis nagy mennyiségű információ kezelésére alkalmas, mégis meg kell jegyezni, hogy se túl sok, se túl kevés változóval nem célszerű a vizsgálat elvégzése. Az eddigi vizsgálatok empirikus tapasztalata szerint megbízható, jól interpretálható eredmények elérésének az a feltétele, hogy a megfigyelési egységek (28 egységről van szó) száma legalább kétszerese legyen a változók számának. Ugyanakkor nem biztos, hogy az a jó, ha „létározunk”, hiszen a cél a „sok” változóból „kevesebb”, jobban elemezhető faktorok létrehozása, amelyek száma az alapadatok számának növekedésével értelem szerűen növekedhet, ugyanis egy mutató sokkal több mögöttes tartalommal rendelkezik, mint a közvetlenül mért részjelenség.

Fontos a változók közötti korrelációs kapcsolat is, mert ha például teljesen egyértelmű a kapcsolat az adatsorok között, akkor csupán egy faktor lesz, ha pedig semmilyen kapcsolat nincs, akkor hibás következtetésre juthatunk a vizsgálat során. Az önmagában nem baj, ha egy-egy adatsorpár nem felel meg az előbbieknak. A módszer ugyanis az elvben nehezen vagy egyáltalán nem összevethető adatok tartalmát próbálja „közös nevezőre” hozni az információvesztés minimalizálásával (Sikos 1984, Nemes Nagy 1998).

Mint láttuk, az adatsorok kiválasztásánál ésszerű kompromisszumra van szükség, nemcsak a változók számát, hanem egymás közötti kapcsolatrendszerüket illetően is. Nem véletlen, hogy a módszert a legtöbb támadás a változók kiválasztása miatt éri. A fentieket figyelembe véve Bulgária 28 kerületének fejlettségi színvonalát kilenc adatsor segítségével vizsgáltuk. Mivel a vizsgált területen levő területi egységek lakosság száma különböző, ezért az abszolút adatok 1000 lakosra vetítésével fajlagos mutatókat állítottunk elő.

A adatsorok, amelyek leginkább az ezredforduló környékéről származnak, a következők (forrás: PHARE ACE P98-1117-R Projekt, ELTE Regionális Tudományi Tanszék, és a 2001-es népszámlálás legújabb, a NUTS 3-as területi egységre vonatkozó kötetei):

- a mezőgazdasági keresők aránya,
- a működő vállalkozások aránya,
- a külföldi vegyes vállalatok aránya,
- a kutatás-fejlesztésben dolgozók 1000 főre jutó száma,
- a 100 km²-re jutó portalánított utak hossza 2001-ben,

- a munkanélküliségi ráta 2001-ben,
- az átlagbér 1999-ben,
- az 1000 főre jutó gépkocsik száma,
- az 1000 főre jutó telefonfővonalak száma.

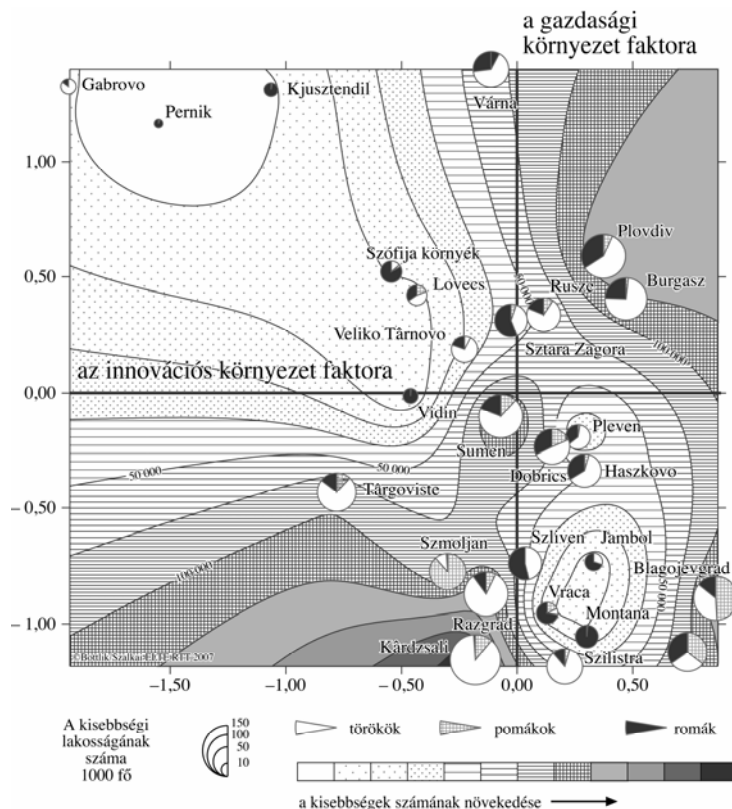
A módszer első értékelhető eredményét a háromszögmátrix adja, amely tulajdonképpen az adatsorok páronkénti korreláltságát jelzi. Ennek alapján megállapítható, hogy a tíz mutatóval végzett faktoranalízis esetében a mutatórendszer korreláltsága viszonylag laza, hiszen a 45 lehetséges páronkénti korrelációból csak 10-nek szorosabb (0,7-nél nagyobb) a kapcsolata.

A számítás eredményeként a matematikailag lehetséges tíz faktor közül csupán kettőnek a sajátértéke haladja meg az 1,00-es értéket, amelyek magyarázott szórásnégyzete az összes információ 72,2%-át tartalmazza. E két faktorról érdemes foglalkozni a továbbiakban. Ez az eredmény a társadalomföldrajzi tapasztalatok szerint kedvezőnek mondható. A két faktor tartalmának meghatározására a rotált faktormátrixot használhatjuk. Az *első faktor*, amely egyébként az összes információ több mint 40%-át tömöríti, a gazdasági környezetet jellemzi, mert kialakításában a hazai vállalatok száma, valamint a gépkocsik és telefonfővonalak száma szerepel jelentős változóként, ezek rendelkeznek 0,70 pont fölötti értékekkel. Emellett a nem mezőgazdaságban dolgozók alacsony aránya jellemzi ezeket a térségeket. A *második faktor* leginkább az innovációs környezetet jellemzi, mert esetében a 100 km-re jutó portalánított utak hossza, a K+F-szektorban dolgozók aránya, valamint a külföldi vegyes vállalatok rendelkeznek meghatározó értékekkel. E faktor az összes információ majd 30%-át tömöríti.

A megfigyelési egységek egyes faktorokhoz tartozó pontértékeit, illetve azok szóródását vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy a két faktor pontértékei a még elfogadható értékek, az egyes faktor $-1,18$ és $+2,72$, míg a kettes $-1,83$ és $+3,50$ között mozog. A két faktor pontértékeit koordináta-rendszerben ábrázoltuk, ahol az x tengelyen az első, míg az y tengelyen a második faktor értékei láthatók. A pontok elhelyezkedése a NUTS 3-as terület egységek helyét mutatja a két faktor terében. Meg kell jegyezni, hogy Szófia értékei mind a két faktor esetében jelentősen kiugranak a többi régió értékei közül, ami adott esetben felboríthatja az általános képet, ezért a város jelét nem tartalmazzák az ábrák (1. és 2. ábra).

1. ábra

A faktortér és a lakosság nemzetiségi összetételének összefüggései

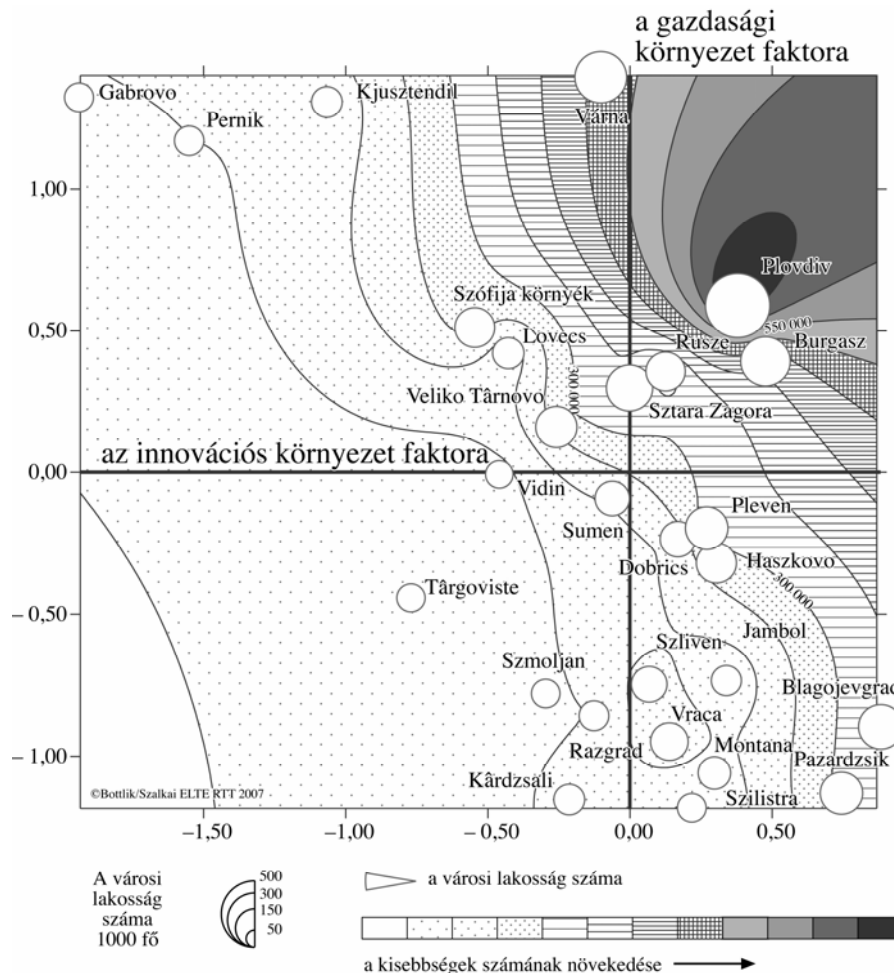

Így az x tengely fölött, valamint az y tengelytől jobbra elhelyezkedő pontok azok, amelyek pozitív értékekkel rendelkeznek (első negyed). Azok a NUTS 3-as terület egységek tekinthetők tehát a legfejlettebbeknek, amelyekre ez a két feltétel egyidejűleg áll fenn, vagyis a hozzájuk tartozó faktorérték mindkét esetben pozitív. A koordináta-rendszer ezzel ellentétes negyedében (harmadik negyed) pedig azok a régiók találhatók, amelyekhez mindkét faktor esetében negatív értékek tartoznak, ezek lényegében a legkevésbé fejlett településcsoportot alkotják. A koordináta-rendszer másik két negyedében található NUTS 3-as terület egységek között a fejlettségi sorrendet az első faktor pontértéke határozza meg, mivel ez az adat tartalmazza több változó információ tartalmát. Ezért a negyedik negyedben levő NUTS 3-as terület egységek magasabb fejlettségi szinten állnak, mint a megfigyelési egységek második negyedbe került csoportja.

A faktortér képét kiegészíti még a városi lakosság, valamint a nem bolgár népesség száma az adott régió belül. Emellett a különböző nemzetiségi csoportok megoszlása is látható (1–2. ábra). Ez utóbbi kiegészítő információk alapján lettek megszerkesztve azok az „ál-izovonalak”, amelyek a faktortérben jelölik ki az ország fenti szempontok szerinti törésvonalait.

2. ábra

A faktortér és a városi lakosság arányának összefüggései

A tapasztalatok szerint jelentős törésvonalakat sejthetünk Bulgáriában a falusi és városi terek között. Ha a városi lakosság elhelyezkedését szemléljük, látható, hogy egyértelműen a nagyobb népességkoncentrációjú térségek (Szófia, Plovdiv, Burgasz) találhatók a legfejlettebb térségek között, míg a bolgár viszonylatban közepes, illetve kisvárosi régiók a gazdasági vagy az innovációs környezetük miatt nem kerültek az ország legfejlettebb régiói közé (1. ábra). Ezekben az esetekben helyi sajátosságok, esetleg egy kisebb régió pozitív vagy negatív hatásai játszhatnak szerepet. A leggyengébb helyzetben lévő régiók városi lakossága nem jelentős, döntően elmaradott agrárvidékekről van szó (Vidin, Targoviste, Razgrad, Szmoljan, Kardszali) (Dimitrov 1995) (2. ábra).

A másik jelentős különbség, amelyet láthatunk, a bolgár és nem bolgár nemzetiségű lakosság között húzódik. A kördiagramokon az is látszik, hogy mely nemzetiségi csoport-

tok határozzák meg a képet leginkább: törökök, romák, pomákok. (Ez utóbbiakat bizonytalan identitásuk miatt a bolgár hivatalos álláspont nem is kezeli külön kategóriának, így hozzávetőleges számukat csak indirekt módon, a vallási és anyanyelvi adatokból számíthatjuk ki (Telbizova-Sack 1999, Poulton 2001, Brunnbauer 2002). Alapvetően a leggyengébb helyzetben a török és a bolgár nyelvű, muszlim vallású pomákok által lakott térségek vannak, ugyanakkor jelentős a nemzetiségi csoportok koncentrációja a nagyobb városokban (Szófia, Plovdiv, Burgasz) is. Ezekben a városokban a kisebbségi lakosság erős koncentrációja, szegregációja, illetve társadalmi marginalizációja figyelhető meg, ami különösen igaz a plovdivi Stolipinovo és a szófiai Fakulteta negyedben sokszor informális gazdasági, társadalmi helyzetben levő roma lakosságra (Schüler 2005). Az említett *slumok*³ kialakulásában több tényező játszott szerepet. Az 1950-es évek gyors szocialista iparosítása következtében tömegével költöztek be az emberek a mezőgazdasági térségekből, akik az idők során nem veszítették el falusi gyökereiket. Ezért az átmenet gazdasági nehézségei miatt szinte egyik napról a másikra visszavándoroltak a vidéki közegbe, ezzel gyorsítva föl a lakótelepek társadalmi erózióját.

Ha a régiókat a faktortér különböző negyedei szerint térképen ábrázoljuk (3. ábra), a fenti folyamatok térbeli konzekvenciáit vizsgálhatjuk. Látható, hogy jelentős regionális különbségek rajzolódnak ki az ország területén. A két faktor értékei alapján 4 kitüntetett forgalmi helyzetben lévő, elsősorban országos jelentőségű városokkal rendelkező régió került az elfogadható kategóriába. Közülük magasan kiemelkedik a többi régióhoz képest jelentős lakossággal rendelkező főváros, Szófia. Mindkét faktor esetében pozitív értékekkel rendelkezik ezenkívül még a második legjelentősebb bolgár nagyvárossal bíró Plovdiv, valamint a bolgár–román Duna-szakasz egyetlen hídjával rendelkező Rusze, illetve az ország egyik jelentős tengeri kikötőjének, Burgasznak a régiója.

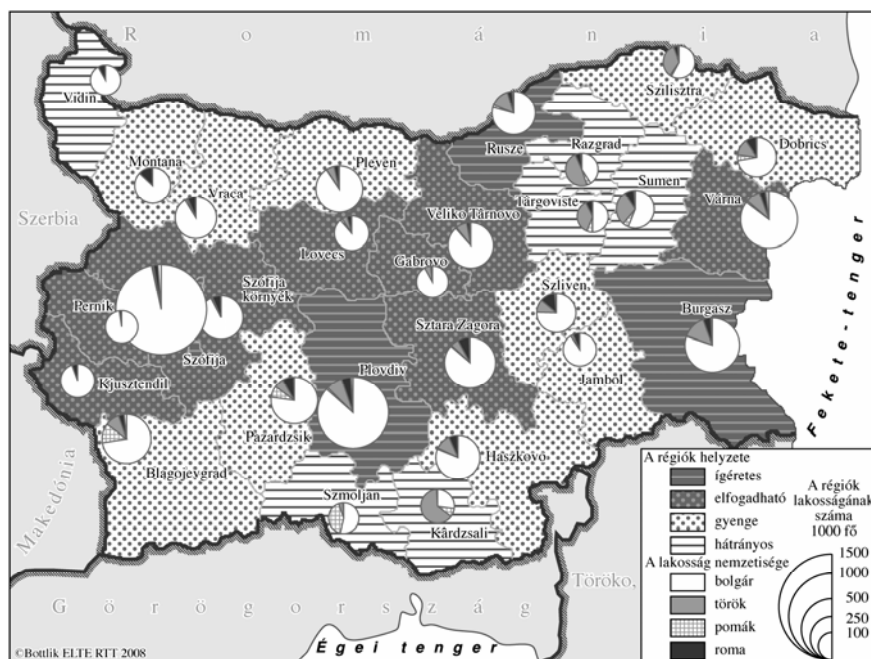
Ígéretes helyzetben van még három Szófia környéki régió (Pernik, Kjusztendil és a főváros környéke), valamint az ország másik jelentős kikötője, Várna környéke. Ezek egy része olyan vidék, amelyek az egykori szocialista nehézipar fellegvárai voltak, a kilencvenes években azonban válságövezetökké váltak, ugyanakkor – elsősorban a bolgár vas- és acélipar átalakításának köszönhetően – az ezredfordulóhoz közeledve sikereket könyvelhettek el (Köhli 2001). Emellett viszonylagos jó helyzetüket a főváros kisugárzásának, másrészt kedvező közlekedés-földrajzi fekvésüknek is köszönhetik.

A gyenge helyzetű régiók a periférián lévő északnyugati (Vidin, Vraca, Pleven), északkeleti (Szilisztra és Dobrics) térségeken kívül, a déli hegyvidéki és határ menti régiók (Haszkovó, Jambol), valamint a jelentős roma lakossággal bíró Szliven. Ezek a régiók egyebek mellett jelentős migrációs veszteségeket szenvedtek el az 1990-es években (Geschev–Kaltschev–Donev 1997, Iliev 2003).

Már a grafikon adatainak elemzéséből is kitűnik, amit a térkép is nyilvánvalóvá tesz, hogy azok az északkeleti régiók vannak a leghátrányosabb helyzetben, amelyek lakosságának jelentős része török nemzetiségű (Sumen, Targoviste, Razgrad) (3. ábra). Ugyanerre a kategóriába került ezek mellett két, a szocialista érában nem preferált, görög határ menti, hegyvidéki régió: a jelentős pomák lakossággal rendelkező Szmoljan, a legnagyobb török közösségnek otthont adó Kárdzsali, illetve a totális forgalmi árnyékban fekvő Montana régió (3. ábra) is.

3 Slum (angol) = nyomornegyed.

3. ábra

Bulgária regionális különbségei a két faktor alapján

A vázolt regionális különbségek alakulását megerősíti a legfrissebb (2005-ből való) GDP-adatok alapján készült térkép is (4. ábra). A térkép a nemzeti össztermék nagyságát (abszolút értékben, illetve vásárlóerő-paritáson), az egy főre jutó GDP-t, valamint a bolgár NUTS 2-es régiók helyzetét mutatja az EU-27-tel való összehasonlításban. Ennek alapján is megállapítható, hogy a legjobb helyzetben lévő nagyvárosokkal rendelkező régiók (Szófia és környéke, Burgasz és Varna) mellett az ország középső részén lévő Lovecs, Gabrovó is kiemelkedő értékekkel bír. Alacsony a GDP-je a törökök és romák által leginkább lakott régióknak (Kardzsali, Razgrad, Targoviste, Montana, Szliven), a depressziós térségeknek (Kjusztendil), valamint a forgalmi árnyékban lévő (például Vidin, Szilisztra) területeknek. Összehasonlítva az EU-27 GDP-átlagával, elmondható, hogy jelenleg a bolgár megyék többsége az EU-átlag 25 és 35%-a között van. Ezt csupán a legnagyobb egy főre jutó értékkel rendelkező régiók múlják fölül, ezek közül is kiemelkedik Szófia.

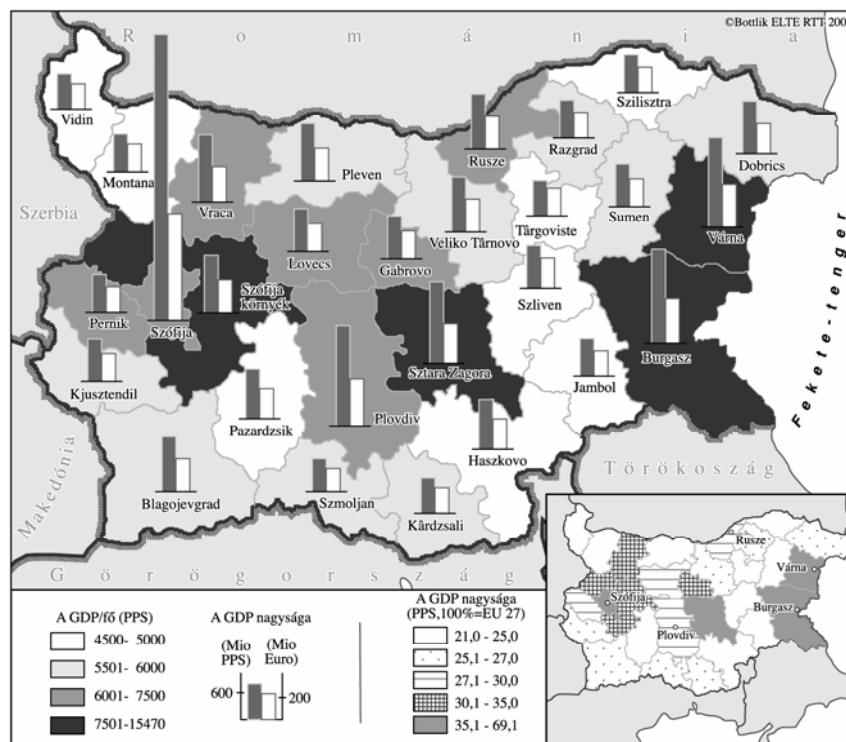
Összefoglalás

A vizsgálatunk során kialakított két mutató, a bolgár Területfejlesztési Minisztérium által készített fejlettségi térkép (Ermann–Ilieva 2007a), valamint a GDP térbeli konzekvenciái megerősíteni látszanak azt a feltevésünket, hogy Bulgária regionális különbségei mögött a lakosság etnikai megoszlása is jelentős szerepet játszik, ugyanakkor további vizsgálatoknak kell megerősíteni ennek mértékét. Ezt leginkább a fenti vizsgálat finomí-

tása, árnyalása segítheti elő, lehetőség szerint további gazdasági adatsorok bevonásával, illetve a vizsgálat NUTS 4-es szintre való kiterjesztésével, és a gazdasági helyzet, illetve különbségek mögött lévő helyi sajátosságok jobb megismerésével.

4. ábra

Bulgária regionális különbségei a GDP alapján

IRODALOM

- Naszelenyije i demografizski proceszi (2000) Nacionalen Sztatizticszeszki insztiut Szofija; Sztatiztyicszeszki godiscsik – Statistical Yearbook (2001) Nacionalen Sztatizticszeszki insztiut – National Statistical Institute Szofija – Sofia
- Naszelenyije i demografizski proceszi – Population and Demographic Processes (2004) Nacionalen Sztatizticszeszki insztiut – National Statistical Institute Szofija – Sofia
- Преброяване на населението, жилищия фонд и земеделските стопанства през 2001 – ОБЛАСТИ том 4. книга 1–28. Национален Статистически Институт – СОФИЯ
- PHARE ACE P98-1117-R Projekt, ELTE Regionális Földrajzi tanszék
- EUROSTAT honlapja (www.epp.eurostat.ec.europa.eu)
- Armstrong, John A. (1997): Minorities and Conflict Areas in Southeast Europe. In: Hansjörg Brey – Günther Wagenleher (Hrsg.): Migration und sozioökonomische Transformation in Südosteuropa, Südosteuropa Studien 60., München
- Brunnbauer, Ulf (2002): An den Grenzen von Staat und Nation. Identitätsprobleme der Pomaken Bulgariens. In: Brunnbauer, Ulf (Hrsg.): Umstrittene Identitäten: Ethnizität und Nationalität in Südosteuropa Lang Verlag, Frankfurt/M – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien
- Carter, Franc (1990): Bulgaria: geographical prognosis for a political eclipse. In: Geography, Vol. 75.
- Crampton, R. J. (1990): The Turks in Bulgaria, 1787–1944. In: Kemal, H. Karpat (Hrsg): The Turks of Bulgaria. The History, Culture and Political Fate of a Minority

- Dimitrov, Rumen* (1995): Türken, Tabak, Politik Zur ökonomisierung ethnischer Konflikte in Bulgarien. In: Hatschikjan, A. Magarditsch – Weilemann, Peter: Nationalismen in Umbruch, Köln
- Ermann, Ulrich – Ilieva, Margareta* (2007a): Geschichte Bulgariens – Zwischen Fremdherrschaft und nationaler Identität. In: Ulrich Ermann – Margareta Ilieva (Hrsg.): Bulgarien – Aktuelle Entwicklungen und Probleme Leibnizinstitut für Länderkunde, Leipzig
- Ermann, Ulrich – Ilieva, Margareta* (2007b): EU-Mitglied Bulgarien – Ein Ausblick. In: Ulrich Ermann – Margareta Ilieva (Hrsg.): Bulgarien – Aktuelle Entwicklungen und Probleme Leibnizinstitut für Länderkunde, Leipzig
- Fóti K.* (2003): A szegénység enyhítéséért – helyzetkép és javaslatok. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest
- Geschev, Gescho – Kalschev, Jordan – Donev, Donio* (1997): Binnenmigration und Bevölkerungsprozesse in Bulgarien. In: Heller, Wilfried (Hrsg.): Migration und sozioökonomische Transformation in Südosteuropa, Südosteuropa Studien 59., München
- Genov, Nikolai* (2001): Wirtschaftsräumliche Entwicklungen in Bulgarien. In: Lienau, Cay (Hrsg.): Raumstrukturen und Grenzen in Südosteuropa Gesellschaft, München
- Gjuzelev, Bojan* (1994): Die Minderheiten in Bulgarien unter Berücksichtigung der letzten Volkszählung vom Dezember 1992 Südosteuropa, München
- Grosser Ilse* (1996): Bulgariens Wirtschaft im Übergang. In: Höpken, Wolfgang (Hrsg.) Revolution auf Raten Bulgariens Weg zur Demokratie Südost-Institut Oldenburg, München
- Härtel, Hans-Joachim* (1993): Die muslimische Minorität in Bulgarien. In: Weithmann, Michael: Der ruhelose Balkan – die Konfliktregionen Südosteuropas DTV
- Iliev, Iliya* (2003): Die Migrationsentwicklung in Bulgarien in der Übergangsperiode. In: Hallesches Jahrbuch für Geowissenschaften Bd. 25. Halle (Saale)
- Köhli, Jörg* (2001): Stahlindustrie in Bulgarien: Umstellung vor dem EU-Beitritt. In: Geographische Rundschau Jg. 53. Heft 11
- Kertikow, Kiril* (1991): Die ethnonationale Problem in Bulgarien (1944–1991) Bulgarian Quarterly 1/3.
- Krasteva, Anna* (1995): Ethnocultural panorama of Bulgaria. In: Balkan Forum 3. No. 3.
- Lee, Michelle* (1985): Die Verfolgung der Türken. In: Gegenstimmen, Wien Jg. 6. Heft 21
- Mariušakova, Elena* (1990): Etničeski procesi pri malkite etnički grupi izostanali v istoričeskoto si razvitie. In: Bălgarski Etnograf N. F. 1/4.
- Nikolov, Bogdan* (2003): Die regionale Gliederung in Bulgarien. In: Der Donauraum Jg. 43. Heft 1–2
- Nemes Nagy József* (1998): A tér a társadalomkutatásban. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Ember-Település-Régió sorozat, Budapest
- Nutz, Manfred* (2004): Bulgarien auf dem Weg in die EU. In: Geographische Rundschau Jg. 56. Heft 6
- Poulton, Hugh* (2001): Changing Notions of National Identity among Muslims in Thrace and Macedonia: Turks, Pomaks and Roma. In: Poulton, Hugh – Taji-Farouki, Suha (ed.) Muslim Identity and the Balkan State, Hurst & Company, London (in association with the Islamic Council)
- Schüler, Sonja* (2005): Roma in Bulgarien seit 1989/90 – Lebensbedingungen, Handlungsansätze, Entwicklungsperspektiven. In: Südosteuropa Mitteilungen H. 6
- Sikos T. Tamás* (1984): Matematikai és statisztikai módszerek alkalmazási lehetőségei a területi kutatásokban. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Telbizova-Sack, Jordanka* (1999): Identitätsmuster der Pomaken Bulgariens: Ein Beitrag zur Minoritätenforschung Marburg Biblion-Verlag

Kulcsszavak: Bulgária, etnikai térszerkezet, regionális különbségek, egy főre jutó GDP.

Resume

With the accession of Bulgaria and Romania to the EU on 1 January 2007 the number of EU countries formerly members of the Eastern Block reached 10 within the integration of altogether 27 Member States. With this phase of EU enlargement nearly all the countries earlier within the field of force of the former Soviet Union got politically connected to the developed western world.

In the present study we attempt to present the NUTS-3 level economic spatial structure of the country at the turn of the millennium as accurately as it is possible based on the data available. In the second part we provide evidence to prove our suspicion that the largest national minorities of the country (the Turks, Pomaks and Gypsies) both in terms of their proportion within the country and the number of people involved are concentrated in the economically backward regions of the country and this might spark subsequent economic tension and ethnic riots. The database of the study could serve as a starting point for further economic and ethnic research at regional (NUTS-4) level.